

RUST
PLAATSSEN
OVERIJSEL

**BOEKJE OVER:
BEHEER EN
ONDERHOUD**

www.rustplaatsen.nl

Voorwoord

Op de algemene begraafplaatsen die vanaf 1830 overal in den lande aan de randen van dorpen en steden verschenen zorgden de eigenaren, veelal de gemeenten, aanvankelijk voor het beheer en het onderhoud. Lange tijd was schoffelen en harken het devies: het moest vooral netjes en ordentelijk zijn. Daar waar de begraafplaatsen vol raakten en uitbreiding aansluitend op de bestaande locaties niet mogelijk was, raakten de oude algemene begraafplaatsen niet zelden in onbruik. Aanvankelijk werd er in het gunstigste geval nog wel een poosje onderhoud gepleegd, maar veel vaker raakten ze in verval. Begraafplaatsen die door stads- en dorpsuitbreidingen in de bebouwde kom kwamen te liggen, kregen ook met een andere bedreiging te maken: concurrentie met andere meer geld opbrengende ruimtegebruikers. Ruimen of niet ruimen werden veelvuldige agendapunten op gemeenteraadsvergaderingen. Onderhoud op al dan niet historische begraafplaatsen is inmiddels een dure aangelegenheid geworden, zeker als er geen inkomsten uit grafrechten meer tegenover staan. Begraafplaatsen zodanig inrichten dat er machinaal gemaaid kan worden en het bedenken van minder dure visies op beheer en onderhoud zijn daar een antwoord op. Met name op de niet meer rendabele begraafplaatsen dreigt continue verval en verdwijning. Dat wil niet zeggen dat daar met eenvoudige middelen niets tegen te doen is. Op veel historische begraafplaatsen wordt het tegendeel bewezen door groepen vrijwilligers die de laatste rustplaatsen van hun overleden dorps- en stadsgenoten in ere willen houden. Op de volgende bladzijden staan daarvoor enkele algemene tips. De beste garantie voor instandhouding van al dan niet historische begraafplaatsen is het in gebruik houden ervan. Met de inkomsten uit grafrechten kan bijvoorbeeld een deel van het onderhoud betaald worden.

Vele vrijwilligers maken licht werk

Oude begraafplaatsen zijn bij uitstek plekken die de al dan niet historische identiteit van plaatsen zicht- en voelbaar maken. Vrijwel alle plaats- en buurtgenoten hebben er op de een of andere wijze, direct of indirect, binding mee. Geen wonder dat de oude rustplaatsen in toenemende mate de belangstelling genieten van mensen die zich actief willen inzetten voor het behoud en het beheer ervan. Vrijwilligers spelen daarin een sleutelrol. Zonder hen is elke grote opknapbeurt slechts een tijdelijke facelift. Van groot belang bij het beheer door vrijwilligers zijn het hebben van een gezamenlijke heldere visie, het coördineren van de werkzaamheden, het waar mogelijk inschakelen van nabestaanden en afspraken maken met de beheerder van de betreffende begraafplaats.

... hou je bij je leest

Veel onderhoudswerkzaamheden op oude begraafplaatsen kunnen prima worden uitgevoerd door individuele of groepen vrijwilligers. Het weten waar de grens ligt tussen zelf en professioneel uitvoeren van die werkzaamheden kan van levensbelang zijn. Zodra er zware klussen als het stellen en repareren van grafstenen of het snoeien van monumentale bomen in het geding zijn, is het in alle gevallen raadzaam goede begeleiding en professionele hulp in te roepen. Er zijn tal van gerenommeerde bedrijven die hun diensten aanbieden. Zij beschikken over de juiste gereedschappen en weten van de hoed en de rand als het aankomt op bijvoorbeeld arbo-technische regels. Ook voorkomt dat problemen op het gebied van verzekeringen tegen ongevallen. Samenwerken met historische verenigingen en andere deskundigen op het gebied van funerair erfgoed en gebruiken is zonder meer van groot belang. Bij noodzakelijke keuze betreffende wat wel en wat niet te behouden kan de mate van bijzonderheid/zeldzaamheid de doorslag geven. Voorbeelden daarvan zijn bijzondere steensoorten, mate van bekendheid van de overledene en symbolische groene elementen en grafversieringen.

In de beperking toont zich de meester

In de aard van de zaak horen begraafplaatsen en vergankelijkheid bij elkaar. Daarom is het van het grootste belang het authentieke karakter ervan niet aan te tasten door bijvoorbeeld alles spik en span schoon te maken en alles precies waterpas te stellen. Bovendien heeft dat veelal weinig nut, omdat, zeker op lommerrijke begraafplaatsen de stenen na korte tijd toch weer bedekt zijn met algen en andere organisch zwerfmateriaal. Brandschoon spuiten van de stenen vernietigt ook de vaak prachtige mossen. Deze stellen allemaal hun eigen eisen aan hun ondergrond en vervullen een gidsfunctie wat betreft de luchtkwaliteit. Bovendien vormen vertering en mosgroei voor een natuurlijke bescherming van de stenen.

Minder is meer

Zeker op begraafplaatsen met veel open plekken is een zorgvuldig en terughoudend maaibeeld de manier om een grote soorten rijkdom wat de flora en ook fauna betreft te verkrijgen. Het gaat erom de grond zo schraal mogelijk te maken en dat wordt bereikt door na iedere maaibeurt het maaisel af te voeren. Vooral het overdadig schoffelen en harken op begraafplaatsen kan afbreuk doen aan het natuurlijke karakter. Op heel wat historische begraafplaatsen zijn verzakkingen van grafmonumenten het gevolg van het verdwijnen van stabiele grond rondom. Het gebruik van chemische reinigingsmiddelen als zoutzuur en chloor is funest voor veel stenen, met name de kalkhoudende. Zoutzuur bijvoorbeeld lost stenen op den duur geheel op.

Respect voor natuur en cultuur

Paden op en rond begraafplaatsen hebben in heel veel gevallen niet alleen een pure functie als route van A naar B. Zo hadden de meeste begraafplaatsen vroeger een rondgang, oftewel een pad rondom de dodenakkers. Mooie voorbeelden hiervan zijn die op het Heemkerkhof in Raalte en Ebeltjeshof in Overdinkel. Alvorens de overledene te begraven ging de rouwstoet een of meerdere malen over die omgang om de geesten van de overledenen te laten wennen aan de nieuwkomer. Oog voor dergelijke cultuurelementen op historische begraafplaatsen maakt dat ze een extra dimensie krijgen en deze niet alleen maar historische relictten zijn. Linde, klimop, hazelaar, hulst, treurwilg, taxus, eik, beuk en meidoorn zijn bomen die traditioneel veel voorkomen op de Nederlandse begraafplaatsen vanwege hun symbolische betekenis. Zo staan er vaak grote beuken als zijnde de wachters en verbeeldt de taxus de overgang van de ziel naar de hemel. Hij zuigt met zijn wortels de ziel op en laat deze via zijn takken vrij naar de hemel.

Voorkomen is beter dan genezen

Behalve een veelheid aan vormen en structuren wat betreft de grafmonumenten zelf, hebben oude begraafplaatsen vaak ook hele bijzondere bomen. Veel voorkomende zijn rode beuken, eiken en natuurlijk treurwilgen. Ze staan niet alleen symbool voor zaken die met dood en leven te maken hebben, maar zijn ook vaak majestueus. Met het vorderen van de leeftijd worden ze wel kwetsbaarder. Goed snoeien en waar mogelijk beschermen tegen omwaaien kan veel ellende voorkomen voor de boom zelf en natuurlijk voor de omliggende graven.

Landschap Overijssel

Er zijn diverse overkoepelende organisaties die zich bezighouden met het beheer en onderhoud op en van religieus erfgoed. Een daarvan is Landschap Overijssel. Hier kunnen vrijwilligers die de handen uit de mouw willen steken op historische begraafplaatsen terecht voor het gratis lenen van gereedschap en natuurlijk voor advies. Meer informatie hierover is te vinden op www.landschapoverijssel.nl

www.rustplaatsen.nl

Deze uitgave maakt onderdeel uit van het project 'Historische begraafplaatsen in cultuurhistorisch perspectief'. Daarbij worden op historisch waardevolle begraafplaatsen in Overijssel herstel- werkzaamheden aan graven ed. uitgevoerd en worden de culturele en educatieve aspecten nader belicht. Het project is tot stand gekomen dankzij financiële bijdragen van de Provincie Overijssel en Leader, 'Europees Landbouwfonds voor plattelandontwikkeling: Europa investeert in zijn platteland'.